

Değerli katılımcılar,

Yaklaşık 1 aydır sürdürdüğümüz ortak akıl yoluyla 3 soru'nun cevaplanması çalışması tamamlandı. Ortak belgede, derleyebildiğim nihai cevaplar ve çalışmanın bütünü hakkında vardığım sonuçları sizlerle paylaşıyorum.

Katkılarınız ve gösterdiğiniz ilgi için tekrar teşekkür ederim.

Saygılarımla

Tınaz Titiz (moderatör)

8 Nisan 2015

1) Amaç

Yıllardır süregelen ve tanımı konusunda, gerçeklere dayalı uzlaşmış bir tanımla yapılmadığı için her niyet sahibinin istediği yöne çekebildiği 1915 Ermeni Soykırımı iddiaları konusunda, çeşitli düzeylerde bilgi sahibi kişilerin katılımıyla birkaç soru'nun cevaplandırılması amaçlandı.

Sorular şunlardı:

Soru 1. *1915 olaylarını en iyi tanımlayabilecek gerçekçi bir ifade nasıl olabilir?*

Soru 2. *Bu tanım doğrultusunda, TR'deki çeşitli kesimlerin (devlet, STK, akademisyen ve diğer) tutumları ne olmalı?*

Soru 3. *1915 Ermeni olayları konusunda bilgi sahibi kişi, grup, kurum arasındaki, birbirlerini küçümseyen sorunlu ilişkilerin, yapıcı bir iş birliğine dönüşebilmesi; böylece devlet kurumları ile de etkileşimlerinin artabilmesi için hangi yol açıcı [sorular](#) (sağ tuşla tıklayıp "bağlantıyı aç"ı seçiniz) sorulabilir?*

"3 Soru'nun yanıtı ile nereye varılacağı": Şu çoklu amaçlar var.

1nci amaç

Sorun çözme ("disiplin"i diyelim) birkaç temel ilkeye dayanıyor:

- Tanımla net olarak yapılmamış bir sorun herkesçe farklı anlaşılmaya açıktır. Tanım farklı olunca çözümler de çok sayıda olacaktır. <http://bit.ly/1yA6RPG> adresinde "problem" ile "the problem" arasındaki farkı açıklayan bir ppt sunum var.
- Birleşmiş Milletler'in, gelişmemiş toplumlar için şöyle bir tanımla olduğunu okumuştum: "Kısıtlı kaynaklarını yetersiz tanımlı sorunlarını çözmek uğruna harcayan toplumlara gelişmemiş denilir".
- İster Kürt, ister Ermeni, isterse bambaşka bir alandaki sorun olsun, Türkiye'mizin ulusal karakteri, sorunları tanımlamak için vakit kaybetmemek(!), bunun yerine pratik olarak çözüm(!) üretmektir.
- Bu nedenlerle 3 sorudan biri olarak "The Problem Nedir?" seçilmiştir. Eğer katılıma davet edilen 160 kişi arasında bu yaklaşımı benimseyenler olursa, kazanç kısmına yazılması gerekir.

(Benzer şekilde tanımlanmaksızın çözülmeye çalışılan Kürt sorunu konusunda tanımlama amaçlı bir çalışma <http://bit.ly/1DpbSCd> adresindedir).

2nci amaç

- Dünyada bir wiki akımı var. Her gün sıkça kullandığımız wikipedia, ortak akılla hazırlanmış ve halen de herkesin katkılarına açık olan bir ansiklopedidir. Bu yaklaşım halen Barcelona kentinde 400 wiki circles ile uygulanıyor. Akla gelebilecek her konuda katılımlı çalışmalar.
- İnternet üzerinden uygulanan bu çalışmaların Türkiyede de uygulanır hale gelmesi bir diğer amaçtır. Halen, yüzlerce grup internet üzerinde yazıyor, tartışıyor. Fakat işin tekniğine[1] göre yapılmaması halinde bir zihinsel tatminden öteye gidemiyor.

3ncü amaç İnternet okur-yazarlığı olarak bilinen becerilerin yaygınlaşması.

4ncü amaç Sorun tanımlandıktan sonra, geliştirilecek çözümlerin uygulanabilirliği büyük önem taşıyor. Yoksa –meli / -malı türü çözümler ya da genel temennilerle bir yere varılamaz. Çözümlerin bir Policy Document disiplini içinde derlenmesi 2. soru'nun nedenidir.

5nci amaç Soru üretme becerisinin keskinleştirilmesi: Sorunların çözülmeye önce sorulara çevrilmesi. Lütfen <http://bit.ly/TxsfDi> bakınız. 3ncü soru bu amaca yöneliktir.

6ncı amaç Kısa ifade becerisi: Uzun ifadeler yoluyla sorun çözmek neredeyse imkansız bir iğraştır. Beyin fırtınaları formatında fikirlerin ifade edilmesi daha kolay ve daha az risklidir. Lütfen <http://bit.ly/U34Y8I> bakınız.

7nci amaç Bütün bunların gerçek bir sorun alanını egzersiz amacıyla kullanımı yoluyla sağlanmaya çalışılması. 2015 yılı ve sonrası için Ermeni soykırım iddiaları konusunda ciddi sorunlar olacağı görünüyor. Çalışmanın o bağlamda da yararı olabilir.

2) Süreç

Konunun tarihsel geçmişi konusunda bilgi sahibi olanlar içinden, tarafımızdan bilinebilen / erişilebilenler de dahil olmak üzere başlangıçta 95 kişi davet edildi; daha sonra, ilk davetlilerin önerdikleri yeni isimlerle bu sayı 155'e erişti.

Çalışma 5 aşama olarak yapıldı:

Aşama 1. 14 - 21 Mart 2015 arasında, 95 davetliden 30 fiili katılımcı, yukardaki 3 soruya 223 cevap ipucu üretti.

Bu cevaplar moderatör tarafından şu kategorilere dağıtıldı:

Kategori 1: Soru 1 için genel amaçlı (tarihsel olayların anlatımına dayalı) cevaplar,

Kategori 2: Soru 1 için daha somut tanım içeren cevaplar,

Kategori 3: Soru 1-2-3 için bu aşamada değerlendirilemese de, daha farklı analizlerde yararlanılabilecek cevaplar,

Kategori 4: Soru 2 için genel amaçlı cevaplar,

Kategori 5: Soru 2 için daha somut öneriler,

Kategori 6: Soru 3 için genel sorular,

Kategori 7: Soru 3 için yeni bakış açılarına götürebilecek sorular.

Aşama 2. 21 – 25 Mart arasında 160 davetliden 9 fiili katılımcı, yukardaki 7 kategorideki cevaplara yenilerini ekledi ve/ya eski cevaplarını diğer cevaplardan etkilenerek revize etti.

Bu aşamada, cevaplar içine bazı açıklayıcı web adresleri (H.Kachaznuni belgesi gibi) konuldu.

Aşama 3. 25 Mart – 1 Nisan arasında 155 katılımcıdan, o ana kadarki cevapları –varsa yeni çağrıştırılabilecekleri, yeni okunanları- malzeme olarak kullanarak, 3 soru için birer cevap derlemeleri (sentez) istenildi. Cevap veren 13 kişi, 13 cevap derledi.

Aşama 4. 2 Nisan'da moderatör, bu 13 cevaptan yararlanarak her soru için birer cevap derledi ve 155 katılımcıdan, bu cevaplar üzerinde değişiklik önerilerini 7 Nisan'a kadar bildirmelerini istedi.

Aşama 5. Bu bağlamda değişiklik öneren 4 katılımcının önerilerinden kısmen yararlanılarak, moderatör nihai bir cevap seti üretti (bkz. 3).

3) Elde edilen nihai cevaplar

Cevap 1:

Onbir başat bileşenin oluşturduğu ve birlikte değerlendiril(e)mediği takdirde istenilen herhangi bir sonucun çıkarılabileceği etkileşimli ve her safhası acı olaylar örgüsü şöyle tanımlanabilir:

1. Olayların meydana geldiği ortamı tanımlayabilecek öğelerin, yüzyıl sonraki koşullar ve ölçülerle değerlendirilmesinden doğan farklılıklar,
2. Kafkasya ve Anadolu Ermenileri'nin tarihi bağımsızlık emellerinin hayata geçirilmesi için, "*sıahlı mücadele yoluyla Avrupa'nın müdahalesini sağlama*" yolundaki [tükenmez girişimleri](#),
3. Rusya ve Batılı devletlerin Osmanlı'yı parçalama planları çerçevesinde ([Sevr](#), [Sykes Picot](#) vd), Osmanlı toplumunun etnik unsurlarını bağımsızlık vaadiyle kullanma stratejisi,
4. Balkanlardaki etnik çözümlenin cesaretlendirdiği, bağımsızlık emelleriyle Rus ordusu içinde ayrı birlikler ve sivil çeteler yoluyla Osmanlı ordusu ve Müslüman halka uygulanan katliamlar,
5. Çanakkale ve diğer cephelerde topraklarını aynı anda savunma durumundaki Osmanlı idaresinin, bir yandan iki ateş arasında kalmamak; bir yandan Taşnak çetelerinin uyguladığı terör nedeniyle galeyan içindeki Müslüman halktan Ermeni kesimini korumak ve bir yandan da Taşnak çeteleri ile ister istemez birlikte hareket etmek zorunda kalan Ermeni nüfusu ayırt etmenin imkansızlığı ve Kafkas Cephesinde savaşılan Osmanlı ordusunun ana ikmal yollarındaki sabotaj ve tahrip faaliyetleri ile ordunun lojistik desteğinin önemli ölçüde aksatılması nedenleriyle başvurulabilecek son çare olarak; "*kendi toprakları içindeki başka yerlere yerleştirme (tehcir, relocation)*" kararı,

(Not 1: Bu kargaşa içinde, Ermeni nüfusu içindeki %5-6 oranındaki Katolik ve Protestanların, tehcirden ayrı bir emirle daha sonra muaf tutulmaları konusunda, yabancı ülke diplomatlarının bir telkini olup olmadığı da bir soru işaretidir. Eğer böylesi bir telkin varsa, bunun yorumu okuyucuya bırakılır.

Not 2: Ermenilerin Devletine karşı isyan edip Rus ordusu yanında Osmanlı ordusuna karşı savaşmaya başlaması, (Milletler Cemiyetinin 21 Eylül 1929 tarihli remi gazetesinde belirtildiği gibi 200.000 Ermeni bu savaş sırasında ölmüştür)

6. Tehcir sırasındaki yetersiz planlama, yetersiz koruma, açlık, hastalık vb nedenlerden kaynaklanan kayıplar,
7. Tehciri fırsat bilerek intikamcı ve/ya radikal milliyetçi düşüncelerini hayata geçiren kimi sivil ve resmi kişi ve grupların yol açtığı kötü muamele ve kıtâl,
8. Ekonomik açıdan zayıf, varlığını nefret üzerine kurmuş bir ülke ile, kimliğini soykırım iddialarına dayandırmaya çalışan diaspora ve sorunu doğru tanımlayamadığı için kafası karışmış bir Türkiye,
9. Ve, bu bileşenleri kullanarak koz dağırcığı'na "soykırım iddiası" koz'unu eklemiş toplumlar ile, çözümsüzlükten çıkar sağlayan grupların sıcak tuttuğu suçlamalar,
10. Malta yargılamaları, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Adalet Divanı tarafından yapılan yargılamalar sonunda, olayın hukuken soykırımla ilgisi bulunmadığına ilişkin kararları ve AİHM 2013 yılı kararı,

(Not : Osmanlı Hükümetinin Ermeni şayialarını incelemek üzere tarafsız 5 Avrupa ülkesinden hakimlerin gönderilmesi ve iddiaların uluslar arası bir anlayış içinde incelenmesi isteği, İngiltere'nin yargılamayı kendisinin yapacağı kararı nedeniyle karşılanmamıştır.)

11. Bu çok bileşenli ve -kompleks anlamında- *karmaşık* olaylar hakkında, yetersiz ve manipüle bilgi ile, “*ortak acı*”nın hafifletilmesi için birbirini anlama yerine “*yandaş ya da karşıt*” sığılığı içinde hareket edebilen kitleler.

Bu konularda anlayış derinleştirmek için kullanılabilir çok sayıda referans arasından, iki tanesinin herkesçe okunması tavsiye edilir:

- Bernard Lewis, “*Ottoman Turco-Armenian War Tragedy*”, <http://bit.ly/1InDSnz>
- Ovannes Kachaznuni, “*Taşnak Partisinin Yapacağı Bir Şey Yok – 1923 Parti Kongresine Rapor*”, <http://bit.ly/1Gom25n>.

Cevap 2:

Cevap çerçevesi, 6 ana başlık altında (a, b, c, d, e, f) özetlenebilir:

a. Felsefe

Ermenistan ve diaspora'nın halen uyguladığı yaklaşım, konuyu olabildiğince parçalayıp, bütünü kavranmasına engel olmak; böylece oluşan anlaşılabilirlik ortamında soykırımın tartışılmazlığı yolunda bir iklim oluşturmak olarak görünüyor.

Buna karşı, bu yaklaşımın sürükleyiciliğine kapılmadan, çok az sayıda sağlam belgeye dayanan, “bütün”ün kavranmasına yol açabilecek bir yaklaşım benimsenmeli.

Her iki taraf için de, kazanan - kaybeden kaygısından kurtularak, yaşananları gerçekten ve dürüstçe anlamaya açık olmak, birbirinden şikayeti olanların birbirlerini saygıyla dinleyerek uzlaşma ve ortak-yaşam kültürünün daha değerli olduğunu benimsemek gibi bir anlayışın her karar ve eyleme yansıtılması, konuya yaklaşımın her evresi için önerilir.

Bu yeni yaklaşım içinde, mevcut sıfır toplamlı oyun'dan farklı bir 3.yol bulunmalı. Her iki tarafın da bunu samimi olarak arayabilmesi için, toprak, tazminat vb taleplerinin gerçekleştirilemeyecek hayaller olduğu en yetkili ağızlardan net olarak açıklandıktan sonra tüm karar ve eylemler kazan-kazan temeli üzerine inşa edilmeli.

Bu sav'a temel olarak da, yaşanan acı olayların “*toplumlar arası şiddet – inter-communal violence*” olduğunu kanıtlayan tarihi ve hukuki gerçekliklerinin belgelenmesi bağlamında, 1919-21'de İngiliz Kraliyet Başsavcılığı tarafından Sevr Antlaşması'na dayanılarak yürütülen “Ermeni katliamı” soruşturmasının, “delil bulunamadığı” gerekçesiyle “*kovuşturmaya yer olmadığı-takipsizlik*” kararıyla sonuçlandırılmış olması önemlidir.

b. Bilgilendirme

İç kamuoyu: Öncelikli mesaj, “*bir şey yapmak isteyenler önce yapmamayı öğrenmeli*” olmalı. Böylece, her akla gelenin doğru olmayabileceği görülebilir.

Kamuoyundaki bilgi sığılığı, (1) O.Kaçaznuni belgesi ve benzeri sağlamlıktaki kavrayıcı belgeler gazetelerce tefrika edilmeli; TV dizileri için senaryo olarak kullanılmalı, (2) Sorun tanımını, baş etmek yolundaki ilkeleri ve yapılması gerekenleri içeren bir Politika Belgesi (özeti) yoluyla giderilirken; bir yandan da toplumdaki özgüven aşınması durdurulmalı, (3) Soru 3'e verilen 13ncü cevaba konu olan soru'nun cevapları kamuoyunda net bilinir hale getirilmeli.

Uluslararası kamuoyu: TR - Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine engel olabilecek manipülatif amaçlı bilgi yayma girişimlerine karşı çalışmalar yapılmalı; yapılan çalışmalara devlet desteği sağlanmalı.

Wikipedia ve benzeri başvuru kaynaklarındaki [soykırım maddeleri](#) yeniden düzenlenmeli.

c. Diyalog

Şu yollarla diyalog ortamı oluşturulması denenmeli:

1. Taraflardan, meseleye nefret odaklı bakmayan çocuk ve gençleri, bir yaz kampında bir araya getirecek bir AB projesi yoluyla.
2. Herkese açık bir düşünce çemberi çalışması yapılabilir. Böylesi bir çemberin “karşılıklı suçlama platformu” olmaması için, dile getirilecek fikirler ve üslup konusundaki kuralları ve moderasyon yöntemi belirlenmeli,
3. Bu konulardaki yetkin kişi ve kurumlar bir etkileşim ağı içine alınıp, sinerji üretir hale getirilmeli.
4. İki taraftan, akademik çevreler, sivil toplum kuruluşları, iş örgütleri ve gençlik örgütlerinin inisiyatif üstleneceği ortak projeler geliştirilmesi. Hükümetlerin, diplomatik çevrelerin ve diğer devlet kuruluşlarının başlangıçta bu temas gruplarının içinde olmaması.

d. Söylem

- Etnik azınlıklarının bağımsızlık taleplerinin sivil bir hak olduğu; ama bu hakkı silahlı mücadele yoluyla gerçekleştirmeye yönelik kalkışmaların olası karşılıklarının da toplum ve devletlerin bir hakkı olduğu,
- İki halkın da bu olaylardan çektiği acıların nefreti sürdürmekle değil, olayları bir bütünlük içinde anlamaya çalışıp dayanışma yoluyla dengelenebileceği,
- Güç ve yüksek ahlakla dizginlenemeyen tutkuların, geçmişte olduğu gibi uluslararası istismarları davet edeceği,
- Çok paydaşlı bir süreçteki karşılıklı kayıplarda önemli payı olanların tümünü bir yana bırakıp, tek ülkeyi suçlamanın, en azından samimiyet açısından sorunlu olduğu

net bir söylem ve dik duruşla dile getirilmeli.

1915 olaylarının ortak bir adı olmalı ve sürekli bu ad kullanılmalı: Etnik *kalkışma!* (Ermeni adı kullanılarak nefret ekilmemeli; ayrıca başka etnik kalkışmalar da adlandırılmış olur).

e. Örgütlenme

Büyük çoğunluğu Türkiye'ye, bir bölümü ise diğer ülkelere mensup bilim insanı, diplomat, devlet insanı sivil, asker ve bürokrat kişi ve grup, söz konusu olaylar hakkında çeşitli düzeylerde bilgi sahibi olup:

- Aralarında az ya da hiç iletişim olmaksızın,
- Zaman zaman birbirlerinin çabalarını dışlayarak ve
- Devlet örgütleriyle çok az ilişki içinde çaba göstermektedir.

Toplumumuzun geleneksel örgütlenme kültürü olan hiyerarşik örgütlenme, hem bağımsız hem de birbirleriyle etkileşimli olması gereken; her biri konuları en iyi bildiği ve tek ihtiyaçlarının kaynak olduğu inancındaki bu entiteleri bir araya getirerek “uyumlu bir çaba içinde olmalarını” sağlayamaz.

Bu birliktelik ancak *gevşek bağlantılı ağ yapılanması* (bkz. <http://bit.ly/1GJnLIM>, <http://bit.ly/1C3fmTu>) biçiminde sağlanabilir ve bunu, asli işlevi ortam hazırlamak olan devlet yapabilir. Devlet bu konuda, ortak belleğini çalışanlara açmak ve aralarındaki ağın arızasız işlemlerini sağlamakla sınırlı bir işlev yapmalı; bu entitelerden ayrı bir görüşün savunusunu yapmamalıdır.

f. Eylem

1. Olgularla yüzleşmenin bir yolu, onların nedenlerini anlamak ise, sorun'un tüm paydaşları (başta Ermenistan, Türkiye, Rusya, İngiltere, Fransa, ABD, Patrikhane ve Almanya), arşivlerini tam olarak açarak, tarihçilerin özgürce araştırma yapmalarını kolaylaştırmalı. Siyasi kararlarla soykırımın olduğunu onaylayan ülkelerden resmi olarak bu talep edilmeli.
2. Yahudi soykırımına hükmeden Nurnberg Yargılaması ile aynı hukuki zeminde gerçekleştirilmiş olan 1919-21'de İngiliz Kraliyet Başsavcılığı tarafından Sevr Antlaşması'na dayanılarak yürütülen “Ermeni katliamı” soruşturmasının, “delil bulunamadığı” gerekçesiyle “*kovuşturmaya yer olmadığı-takipsizlik*” kararıyla sonuçlandırılmış olması iç ve dış kamu oyunda her zeminde anımsatılmalıdır.
3. Şehit edilen Diplomatlarımızın öldürüldükleri şehirlere “*ASALA Terör Örgütü tarafından ... tarihinde bu(şehir adı)'de şehit edilen Türk Diplomat ... 'ın anısına*” kitabeli tek tip birer anıt dikilmesi.
4. Sorunun hukuki temelde kökten çözülmesi için:
 1. Malta Yargılamasının hukuki sonuçları kökten çözümün anahtarıdır. Başta AİHM olmak üzere, uluslararası yargı organlarının ilgili kararları da çözüm sürecinde Türkiye'nin kozlarıdır.
 2. Uluslararası yargı organlarının kararları, doğrudan “soykırım” iddialarıyla ilgili bir hüküm içermemektedir. Ancak, “Ermeni soykırımı” iddialarıyla ilgili genel bir mutabakat bulunmadığını, “soykırım” iddialarının hukuken kanıtlanmadığını ortaya koymaktadır. Yabancı ülkelerde Türkiye aleyhine dava açılmayacağına emsal oluşturmaktadır. Nihayet, yabancı ülke parlamentolarında alınan “Ermeni soykırımını tanıma” kararlarının hukuki hiçbir anlamı olmadığını kayıtlara geçirmektedir. Bu kararların yaşama geçirilmesi Türkiye'nin sorumluluğudur.
 3. Malta Yargılamasıyla ilgili İngiliz Kraliyet Başsavcılığı dosyası İngiltere'den resmi yollardan istenmelidir.
 4. Avrupa Adalet Divanı'nın ilgili kararı uyarınca, TBMM Başkanlığı Ermeni soykırımını tanıyan AB üyesi ülkelerin parlamentolarından bu kararı kaldırmalarını talep etmelidir.
 5. Uluslararası Adalet Divanı'nın emsal kararına dayanarak, yabancı ülkelerin yerel mahkemelerinde Türkiye aleyhine açılmış olan davalar dava edilmelidir.
5. Sadece Ermeni soykırım iddiaları değil, herhangi bir konuda üretilebilecek ve/ya dönüştürülebilecek kozlar yoluyla, herhangi bir kaynaktan Türkiye üzerine yöneltilen taviz taleplerini caydırmak / karşı koymak amacıyla:

1. Uluslararası ilişkilerin bu çağa ait paradigmasının “koz” kavramına dayandığının devlet ve politik sistemimizce benimsenmesi yolunda çaba harcanması,
2. İstihbarat sistemimizin bu konsept uyarınca yapılandırılması,
3. Gerekli veri depolama ve işleme yapısının kurulması,
4. Ulusal çıkarların korunması amacıyla koz sisteminin gereken yerlerde kullanılması.
(“Koz” kavramı ve kullanımı hakkında geniş açıklamalar <http://bit.ly/1h95OCH> adresindedir)

Cevap 3:

1. Objektif bir sorgulayıcı çözüm inisiyatifinin diyalog temelinde çalışması için kimler öncülük yapabilir?
2. Böylesi bir e-BF yoluyla, “*ortadaki sorun’un anlaşılmasına yol açabilecek en iyi 3 soru neler olabilir?*” sorusuna dayalı bir çalışma, AP üyeleri arasında nasıl yapılabilir? Bu konuda J. A. McCarthy’nin (<http://bit.ly/1FphVXy>) ya da bir başkasının bir girişimi olabilir mi?
3. Savunmamızın ayaklarından birisi “olay hukuken soykırım değildir” iken, esas argümanımızın, “bir savaş sırasında düşmanla işbirliği yapanlarla girilen bir önlem alma mücadelesinin hesabının niçin ihanete uğrayıp da kendini savunan tarafa sorulduğu” değil midir?
4. Bu konu hk yetkin kişi ve kurumlar arasında bir sinerji ağı nasıl oluşturulabilir? Şu ana kadar hangi nedenler örgüsü ağın oluşumunu engellemiştir?
5. A.B.D., Soykırım Konvansiyonu’nu neden ratifiye etmemiştir?
6. Ermenistan ve özellikle de Ermeni diasporası’nın, bu konulardaki motivasyonunun nedenleri “tam olarak” biliniyor mu? Bu sadece intikam mıdır, maddi çıkarların söz konusu olduğuna ilişkin kanıtlar var mıdır?
7. Söz konusu iki odağın niyetleri hakkında, tahminler dışında istihbarat var mıdır?
8. Ermenistan ve diaspora içinde, tutumlarının doğru olmadığını savunan etkili kişi / gruplar olup olmadığı biliniyor mu? Bu kişilerle, daha yapıcı bir ortam için bir ortak girişim olabilir mi?
9. Yurtdışında yaşayan Türklerin, buldukları ülkelerde bu iddia bağlamında karşılaşılabilecekleri sorular / tacizler karşısında, “hak vererek korunmak” gibi doğru olmayan bir yola saptmaya mecbur kalmamaları için bir araç seti neler içermeli ve nasıl yaygınlaştırılmalıdır?
10. Ermenistan - Türkiye çatışma sürecinde zarara uğrayan da bu iki ülke olduğuna göre, bu trajedinin mağdurlarının, kurgulanan oyunu anlayarak, uğradıkları zararı birbirinden telafi etmeye kalkmak gibi bir ütopyaya sarılmak yerine, birbiriyle dayanışarak güçlenmelerini sağlayacak bir plan hazırlamaları nasıl mümkün olabilir; kazan-kazan ilkesine dayalı hangi odak düşünce bu plana esas teşkil edebilir?
11. Türkiye’nin uluslararası platformlarda “hırpalanması değil uzlaşılması gereken” bir ülke haline gelmesi, meselenin sürdürülebilir çözümü ise, Batı’yı üstün kılan başlıca değer olan düşünce özgürlüğünü önemsemeyen bir Türkiye bu alanda yenilgiye mahkumdur. O halde doğru soru, Türkiye nasıl dogmalara teslim olmamış, bir özgür düşünce ülkesi haline gelerek güçlenir?

12. Ermenistan'in da dahil olduğu bölge ülkelerinin iş birliği yapmaları için koşullar yaratılmaz mı? (Örnek, NATO' nun Barış İçin Ortaklık projesidir. Bu proje kapsamında Türkiye ve Ermenistan da ilgili tatbikatlarda yer almaktadır)
 13. D.Savaş sonunda galipler ve mağluplar arasındaki hesaplar görüldü. Savaşta Ermeniler resmen taraf olmayıp galipler safında gönüllü savaştıklarından barış masasında galiplerce temsil edilmiş oldular. Onlar vaatlerini tutmadı diye şimdi hangi hukukla T.C.'den tazminat talebinde bulunabiliyorlar? Barış Anlaşmalarında imzası olan olanlar şimdi imzalarını mı ret ediyorlar ki, kumar oynayıp kaybedenlere Türkiye'ye karşı destek veriyorlar? Bu tutum kendi medeniyetlerinin değerleri ile uyuşmakta mıdır?
 14. Her türlü bağnazlıktan uzak barış havarisi bayrağı taşıyanlar, bir yandan da bölgedeki düşmanlık ateşine devamlı odun atmakla ve Ermeni halkının yoksul yaşamasına duyarsız kalmakla çelişkiye düştüklerini başkaları görmüyorlar mı?
 15. J.McCarthy'nin hesaplamaları, Tehcir edilenlerin yaşadığı bölgesinin Müslüman nüfusu tetkiklerinde en az 1,05 milyon Müslümanın açlık, hastalık, katliam, göç sebepleriyle (ki bunlar Ermeniler için de geçerli) hayatını kaybettiğini gösteriyor. Neden hep ve sadece Ermeni mağduriyeti pazarlanıp duruyor?
-

4) Sonuç

Yaklaşık 1 ay süren çalışmadan çıkarılabilecek net sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- (i) Davet edilen katılımcılardan başlangıçtaki beyin fırtınasına yaklaşık %30'u; daha sonraki zenginleştirme aşamalarına ise %10 kadarı, son aşamada ise %2.5 katılım olmuştur. Bu oranların düşüklüğünün nedenleri olarak şunlar gözlenmiştir:
- Teknik nedenler (% 60)
 - ✓ Üzerinde fikir üretilmesi istenilen konuyu uzmanlık alanı olarak değerlendirerek katılmayanlar (tahminen % 15),
 - ✓ İnternet bağlantı kalitesi ve/ya hızı düşüklüğü / sürekliliği nedeniyle katılmayanlar (% 15),
 - ✓ Tablet (iPad vd) yoluyla bağlanmak isteyenlerin, okuma-yazma uygulama yazılımına sahip olmamaları nedeniyle katılmayanlar (%5),
 - ✓ Bilgisayar kullanım konusunda sorunlar nedeniyle katılmayanlar (%15),
 - ✓ Karmaşık görünümlü beyin fırtınası formunu yanlış bir hareket nedeniyle bozma endişesi taşıyarak katılmayanlar (%10),
 - Sorun Çözme Yöntemi kaynaklı nedenler (% 34)
 - ✓ Bir başka çözüm yoluna angaje olduğu için katılmayanlar (%2),
 - ✓ Sorun'un bu yolla çözümüne katkıda bulunamayacağı inancı nedeniyle katılmayanlar (%15),
 - ✓ Sorun'un çözümünün zaten bilindiği, ayrı bir arayışa gerek olmadığı nedenle katılmayanlar (%7),
 - ✓ Sorunu çözmesi gerekenler içinde bulunmadığına inancı nedeniyle katılmayanlar (%10),
 - Özel bir yöntemle davet edilmediği için katılmayanlar (%1),
 - Diğer nedenlerle katıl(a)mayanlar (zaman yetmezliği vd) (%5)

Buna göre şu önlemler alınarak katılımcı sayısı artırılabilir:

- a. Gerek beyin fırtınası, gerekse zenginleştirme aşamalarında Twitter, Facebook, faks vb yollarla katılıma izin verilmesi (bu durumda 1 kişilik moderatör yerine, 3-5 kişilik bir moderatör takımının görev yapması gerekir),
- b. Çok okunan köşe yazarları ve/ya çok izlenen TV programcıları yoluyla şu ön-yargıların sarsılması:
 - Ermeni İddiaları sorunu, iyi tanımlanmış bir sorun değildir ve bu konudaki tanımlama girişimlerini peşinen reddetmek yararlı bir tutum değildir. Sorunları tanımlayabilmenin karşısındaki en önemli engel, sorunların "zaten" bilindiği inancıdır.
 - Konunun iki bileşeninden birisi bu alandaki uzmanlar iken, bir diğer bileşeni de, suçlamalara muhatap olabilecek kişilerdir. Özellikle yurt dışında yaşayanlar bu sınıftandır. Dolayısıyla, konunun ilgilendirmediği bir kesim pek yoktur.
 - Konu dışında kalmak için onlarca neden (vakit yetmezliği, bilgisayardan anlamamak vs., işlerinin çokluğu) icat edilebilir. Bunların hiç birisi sağlam temelli değildir.
 - Sözlü tarih bir yöntemdir, ama yeterli istatistiki güvenilirliği sağlamak kaydıyla. Konu-komşudan, ebeveynlerden dinlenen çoğu abartılı hikaye –her iki yönde de- hoşça vakit geçirtebilir ama işe yararlığı pek sınırlıdır.
- c. Beyin fırtınası ve zenginleştirme formatları biraz daha basitleştirilmeye çalışılır.

(ii) Katılımcı profili

Başlangıçta (md 1) açıklanan 7 amaç içinde, “*Ermeni Soykırım İddiaları bağlamındaki soruna karşı konum belirleme*”nin payı oldukça düşüktür. Nitekim, katılımcı sayısının irdelendiği bir önceki maddede açıklanan sorunlar çözülmediği sürece, söz konusu iddialar konusunda daha somut (ve pazarlanabilir) sonuçlar elde edilebilmesi güçtür.

Her ne kadar başlangıçta davet edilenlerin önemli bir bölümü Ermeni İddiaları konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip kişiler ise de, fiilen katılanların daha küçük bir yüzdesi bu konuda sağlam dayanaklı (referanslı) bilgiye sahip olduklarını beyan eden veya öyle olduğu bilinen katılımcılardır. Bundan sonraki çalışmalarda bu profile dikkat gösterilmelidir.

(iii) Amaçlanan sonuçlardaki tahmini performansın değerlendirilmesi: (A= mükemmel, B=tatminkar sayılabilir, C=hiç yoktan iyidir, D=yetersiz)

Amaç 1. Ermeni Soykırım İddiaları sorunu'nun daha iyi tanımlanması: B+

Amaç 2. wiki (internet yoluyla uzaktakiler arasında ortak akıl oluşturma) akımına katılma: C+

Amaç 3. İnternet okur-yazarlığının artmasına katkı: C-

Amaç 4. Ermeni İddiaları konusunda hazırlanabilecek bir Politika Belgesi'nin omurgasının oluşturulması: B-

Amaç 5. Soru üretmek sorunların çözülebilirlikleri konusunda bir bilinç oluşturmaya katkı.: C-

Amaç 6. Kısa ifade¹ becerisi oluşturmaya katkı: D-

Amaç 7. Ermeni İddiaları sorununa –yapılması gerekenler açısından- katkı.: B-

(iv) Teşekkür: Tüm katılımcılara, 1 ay boyunca göstermiş oldukları ilgi, yapmış oldukları zenginleştirici katkılar ve moderatör olarak işlerimi kolaylaştırdıkları için teşekkürü bir borç bilirim. 7 Nisan 2015

¹ Kısa ifadelerin, *sağlam illiyet bağlantıları içinde karşılıklı iletimi + doğru sorular + askıya alınmış yargılar + uzlaşmaya açıklık* özellikleri kast ediliyor.